

Rokuan Karjalaisten yhteys Karjalaisten runonlaulajasukuun

I Katsaus Kalevalan syntyvaiheisiin

Jokainen meistä on koulun penkillä joutunut kohtaamaan Suomen kansalliseepoksen Kalevalan. Se oli ehkä lapsena ja nuorena lähinnä pakkopullaa, koska sen kieli ei välttämättä jaksanut innostaa. Sen kertomukset Väinämöisestä, Ilmarisesta Lemminkäisestä ym. sankareista tulivat kuitenkin jollakin tavalla tutuiksi. Kalevalahan on koottu kansan keskuudessa hamassa muinaisuudessa syntyneistä sankaritarinoista. Miten tämä kokoaminen on tapahtunut ja mitä yhteyksiä Karjalaisten suvulla on runonlaulajiin? Näitä asioita yritän esitelmässäni valaista. Lähteinä minulla ovat olleet:

Lähdeluettelo

Väinö Kaukonen: Lönnrot ja Kalevala (1979)

Virtaranta-Kaukonen-Kuusi-Virtanen: Karjalan laulajat (1968): artikkeli Tellervo Venho: Vuoninen

Martti Haavio: Viimeiset runonlaulajat(1943, kolmas painos 1985)

Kaukonen-Uomala: Kansanrunon Kauko-Karjala ja Kalevalan synty

www.kirjastovirma.net/museot/ahmas

www.juminkeko.fi/viena,

Vuonna 1808 Ruotsin ja Venäjän välille syttyi sota. Tämän ns. Suomen sodan seurauksena Suomen vuosisatainen yhteys Ruotsiin päättyi ja Suomi liitettiin Venäjään ja siitä tuli autonominen suuriruhtinaskunta. Suomalaisen sivistyneistön piirissä heräsi tarve etsiä suomalaisuuden juuria. Siitä seurasi muun muassa halu kerätä kansanrunoutta.

Elias Lönnrot

Tämän innostuksen seurauksena myös **Elias Lönnrotin** (9.4.1802–19.3.1884) kiinnostus kansanrunoutta kohtaan heräsi ja hän ryhtyi tehtävään, joka vähitellen johti Kalevalan syntyyn. Elias Lönnrot oli myös lääkäri ja toimi Kajaanissa piirilääkärinä. Työnsä ohessa hän teki pitkiä runonkeräysmatkoja Vienan Karjalaan, jossa hän tiesi runojen säilyneen vielä muistissa. Hänellä oli unelmana saada niin paljon runoja, että hän voisi niistä koota eepoksen, joka olisi vähintään puolet Homeroksesta. Kaikkiaan viiden keruumatkan jälkeen hänellä oli koossaan aineisto, josta hän muokkasi Kalevalan. Runonlaulajia, joita hän haastatteli, oli kymmeniä. Muutamat heistä muodostuivat tärkeimmiksi lopputuloksen kannalta. Kalevalan säkeistä on vaikea erottaa yksittäisten laulajien tekstejä, koska Lönnrot muokkasi runoja, yhdisteli eri toisintoja ja lisäsi omia säkeitään. Tulos ei ole suoraan kenenkään laulajan, vaan Lönnrot on vaikuttanut omalla työllään lopputulokseen.

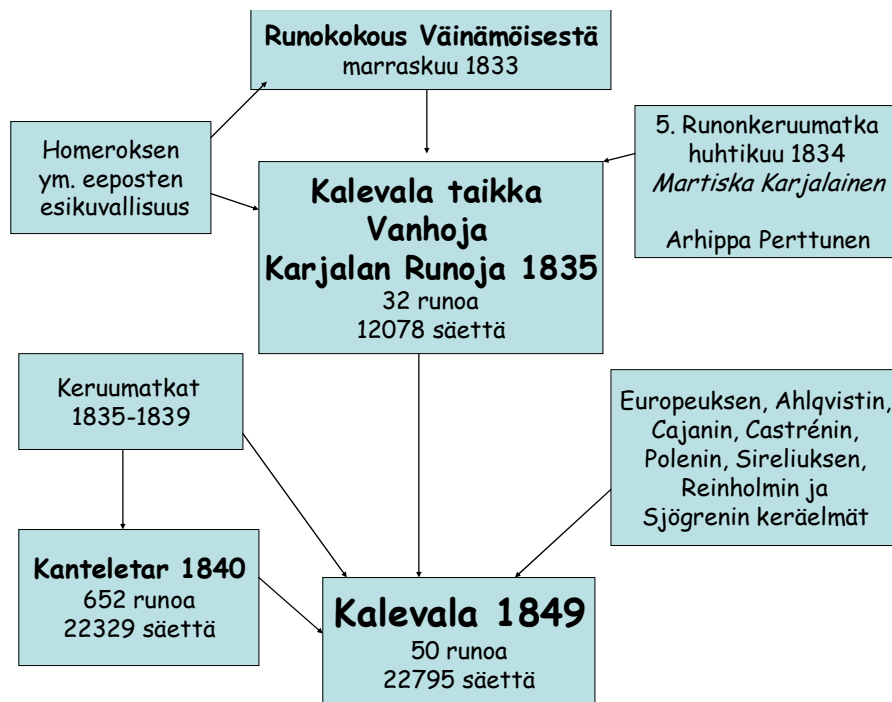
Lönnrotin runonkeruumatkat

Runonkeruumatka	Tärkeimmät laulajat	Säkeitten määrä yhteensä
1. Kesällä 1828	Juhana Kainulainen Kesälahdelta	6100
3. Kesällä 1832	Soava Trohkimainen eli Samuli Nykytti Akonlahdelta	3000
4. Syyskuussa 1833	Ontrei Malinen ja Vaassila Kieleväinen Vuonnisesta	(806) 2009
5. Huhtikuussa 1834	Martiska Karjalainen Lonkasta Arhippa Perttunen Latvajärveltä	(1800) (4100)
Kaikki matkat yhteensä		13 000 25 700

Tästä taulukosta ilmenee, Lönnrotin tekemät matkat, tärkeimmät laulajat ja runojen määrä kultakin matkalta. **1. matkan** paras runonlaulaja oli Juhana Kainulainen Kesälahdelta. Tältä matkalta hänen runosaalinsa oli noin 6100 säettä. Toinen matka jäi tuloksetta, koska Lönnrotille tuotiin kesken matkan sana, että hänen täytyy palata Helsinkiin, koska siellä oli puhjennut koleraepidemia. Soava Trohkimainen Akonlahdesta oli **3. matkan** paras laulaja ja koko matkan tulos oli n. 3000 säettä. **Neljäs matka** oli tärkeä, sillä silloin Lönnrot tapasi verrattoman laulajan, Ontrei Malisen, jolta Lönnrot sai 806 säettä hyviä, ehyitä runoja ja Vaassila Kieleväisen, joka oli niin vanha, ettei enää muistanut yhtenäisiä runoja, mutta osasi selittää tapahtumien järjestystä. Vaassilalla olikin ratkaiseva merkitys yhtenäisen runoelman syntymisen kannalta. Koko matkan tulos oli 2009 säettä. Matkan jälkeen Lönnrot innostui tekemään ensimmäisen yrittelyn yhtenäiseksi eepokseksi, joka sai nimen **Runokokous Väinämöisestä**

5. keruumatka oli ehkä kaikkein tärkein, sillä nyt Lönnrot tapasi oikean runon kuninkaan, **Arhippa Perttusen**, jonka laulama runomäärä ja laatu olivat tähänastisista kaikista parhaat. Kaavakuvassa on merkitty sulkeisiin Arhippan laulamien runojen määrä, 4100 säettä. Hänen runonsa olivat myös selkeitä ja johdonmukaisia. Samalla matkalla Lönnrot tapasi myös Martiska Karjalaisen ja sai häneltä n. 1800 säettä. Hän on tämän esitelmän päähenkilö ja kerron hänestä myöhemmin enemmän. Koko matkan tulos oli noin **13 000** säettä. Kaikki matkat yhteensä säkeitä kertyi **25 700**.

Lönnrotilla oli käytössään noin **40 000** säettä kansanrunoaineistoa vanhaa Kalevalaa tehdessään: omia **25 700**, toisten henkilöiden muistiinpanoja n. **2200** ja varhemmin painettuna julkaistuja noin **10 000** säettä. Siinä oli lyyrillisiä noin 5000, kertovia noin 17500 ja loitsuja noin 17500 säettä.

Runokokous Väinämöisestä, jonka Lönnrot kokosi 4. matkan jälkeen 1833, ei vielä tyydyttänyt häntä, sillä hänen päämääränsä oli saada aikaan teos, joka on vähintään puolet Homeroksesta. **Kalevala taikka Vanhoja Karjalan runoja ilmestyi 1835**. Siinä Lönnrot täydensi edellistä käsikirjoitusta 5. matkan tuloksilla. Kalevalan **esipuheen Lönnrot allekirjoitti 28.2.1835**. Sitä päivää nykyään juhlietaan **Kalevalanpäivänä**.

Tämäkään Kalevalan runokokoelma ei tyydyttänyt Lönnrotia, joten hän jatkoi vielä **keräysmatkojaan 1835–1839**. Häntä oli jäänyt vaivaamaan jotkin puutteet ja epä johdonmukaisuudet julkaistussa Kalevalassa ja hän halusi vielä sitä korjailia ja lisätä. Lönnrot oli sidottanut itselleen Vanhasta Kalevalasta välilehtipainoksen, jossa oli tyhjiä lehtiä, joihin hän kirjoitti täydennyksiä saamansa uuden materiaalin perusteella, jota hänelle toimittivat monet runonkeruuseen lähteneet keräilijät. Mitään sellaista uutta, joka olisi muuttanut Kalevalan sisältöä, näistä runoista ei tullut. Ne olivat toisintoja, joilla Lönnrot täydensi ja paransi aikaisempaa kokonaisuutta. Hän muutti myös joitakin runojen järjestyksiä saadakseen tarinansa johdonmukaisemmaksi. Lönnrot sai lisäksi monien muiden kerääjien materiaalin käyttöönsä ja vuonna **1849** syntyi **uusi Kalevala**, jonka 160-vuotisjuhlaa tänä vuonna on vietetty. **Kanteletar ilmestyi tässä välissä vuonna 1840**. Tärkeäksi Kantelettaren laulajaksi Väinö Kaukonen mainitsee mm. **Martiska Karjalaisen**.

Tämä katsaus Kalevalan syntyyn antaa meille hieman perspektiiviä eri runonlaulajien osuudesta Kalevalan synnyssä. Lönnrotilla ja muillakaan keräilijöillä ei ollut tapana merkitä muistiin, keneltä he ovat minkin runon saaneet. Runonlaulajien selvittäminen on ollut myöhempien tutkijoiden haasteena perustuen Lönnrotin kirjeisiin ja matkaselostuksiin sekä myöhempien kerääjien haastatteluihin. He vertasivat alkuperäisiä runoja näiden laulajien jälkeläisiltä saamiinsa runoihin ja samankaltaisuuksista on voitu päätellä runojen alkuperä.

II Karjalaisten runonlaulajasuku

Martiska Karjalainen - Lonkan runonlaulaja

Sitten palaamme tähän **Martiska Karjalaiseen**, jonka Lönnrot tapasi viidennellä runonkeruumatkallaan **Lonkassa** (karttalinkki: <http://www.juminkeko.fi/viena/kartta.html>). Tuosta tapaamisesta Lönnrot itse kertoi matkakertomuksessaan, joka julkaistiin Helsingfors Morgonbladissa vuonna 1835. Seuraava on suora lainaus tästä matkakertomuksesta: (www.juminkeko.fi)

” Tormualta oli tehtävä vaikeanpuolinen matka Lonkkaan, ensimmäiseen Venäjän puolella olevaan kylään. Tosin väliä ei ollut enempää kuin $\frac{3}{4}$ peninkulmaa, mutta se oli melkein kokonaan ummassa. Saavuin sinne vähän ennen iltaa ja poikkesin Martin eli Martiskan luo, joksi häntä nimen diminutiivi- (vähennys-)muotoa käyttäen sanottiin. Jo paljoa aikaisemmin oli häntä minulle mainittu oivallisena runonlaulajana. Eikä mieheltä puuttunutkaan sanoja, vahinko vaan, etteivät ne hänellä olleet paremmassa järjestyksessä. Enimmästi hän siirtyi toisesta runosta toiseen, niin että se, minkä häneltä panin muistiin, tosin kelpasi täydentämään ennen keräämiäni, mutta ei tarjonnut mitään täydellisiä runoja. Rommipulloni, jonka sisällystä hän ahkerasti maisteli, kuten sanoi, vahvistaakseen muistiansa, yhä vain sekoitti hänen ajatuksiaan. Tästä huolimatta hän lauloi minulle loppupuolen tätä sekä kaksi seuraavaa päivää. Etenkin viimeisenä päivänä laulaminen sujui huononpuoleisesti. Hänen näet oli vaikea muistaa uusia runoja; sen sijaan hän usein alkoi laulaa samaa, mitä edellisenä päivänä olin häneltä kirjaan pannut.” .

Tämä Lönnrotin kertomus antaa meidän olettaa, että hänen haastattelemansa henkilö oli hyvin värikäs persoona. Runosaalis oli kuitenkin mittava.

Martiska Karjalaisen (1768-1839) sukujuuret

Haavio:

1. Karjalaiset muuttaneet Vuonniseen *Vuolijoelta*
 - Sinne tulleet *Melalahdesta Paltamon pitäjältä*
 - Sinne taas *Vienasta*
2. Toisen tiedon mukaan Martiskan isä on muuttanut Vuonniseen *Kuusamon Huhmarniemestä*

Haavio sanoo kirjassaan s. 52: Martiska Karjalainen on sukua, jonka suonissa on levotonta vaeltajan verta. Karjalaiset olivat muuttaneet Vuonniseen *Vuolijoelta*, Oulujärven rannalta; Vuolijoelle suku oli siirtynyt *Melalahdesta Paltamon* pitäjältä ja sinne taas *Vienasta*. Toisen tiedon mukaan Martiskan isä oli tullut *Kuusamon Huhmarniemestä*, siis joka tapauksessa Suomesta.

Tellervo Venho: Karjalan laulajat :

- Lonkkaan 1700-luvun loppupuolella muutti *Vaassila-niminen* mies, suvultaan *Karjalaisia*
- Tullut alunperin Vuonniseen Suomesta *Vuolijoelta tai Huhmarniemestä*
- Meni naimisiin paikallisen naisen kanssa
- Vaassilaa alettiin Vuonnisessa vihata, joten muutti Lonkkaan

Karjalan laulajat-kirjassa Tellervo Venhon artikkelissa s.62 Martiskan sukujuuria selvitetään näin:

”Lonkkaan oli arvattavasti 1700-luvun loppupuolella muuttanut Vaassila-niminen mies, suvultaan Karjalaisia. Hän oli alun perin tullut Suomesta, perimätiedon mukaan *Vuolijoelta* tai *Huhmarniemestä*, löytänyt vaimon Vuonnisesta ja asettunut sinne asumaan. Kerrotaan, että häntä olisi alettu Vuonnisessa vihata ja hän oli siksi muuttanut yksinäiselle Lonkkavaaralle neljän peninkulman päähän Vuonnisesta. Paikallistarinan mukaan nimi johtuu Vaassilan lonkkapuolesta tammasta.”

Martiskan viimeiset elämänvaiheet

Venho:

- Tuomittiin porovarkaudesta vankilaan
- Poikansa Teppanan kertoman mukaan hän karkasi kolmen vuoden kuluttua
- Vangittiin uudelleen
- Kuoli vankeudessa 71-vuotiaana vuonna 1839

Martiskan viimeiset elämänvaiheet ovat myös värikkään persoonan mukaiset. Tiedot siitä ovat epäselvät ja jonkin verran ristiriitaisetkin. Venho kertoo, että hänet tuomittiin porovarkaudesta vankeuteen, mutta poikansa Teppanan kertoman mukaan hän karkasi kolmen vuoden kuluttua, vangittiin uudelleen ja kuoli vankeudessa 71-vuotiaana.

Haavio:

- Porovarkaudet olivat yleisiä, omalla puolella rajaa ne hyväksyttiin
- Martiska kuului näihin kesyjien porojen pyydystäjiin
- Suomen-puoliset isännät vangitsivat hänet v:n 1825-1830 tienoilla
- Kuljetettiin Kuusamoon, luovutettiin viranomaisille
- Vietiin Oulun vankilaan
- Kuoli veljensä Simanan kanssa vankeudessa Helsingissä v. 1839

Haavio puolustaa Martiskaa kirjassaan s. 52: Sen seikan, että Martiska joutui vankilaan, ei tarvitse johtua välttämättä epäsosiaalisuudesta. Porovarkaudet olivat nimittäin osa noilla seuduilla yleisistä anastavista elinkeinoista; omalla puolella rajaa ne täysin hyväksyttiin. Lönnrot oli kuullut Kainuussa, miten vieraalaiset pyydystivät ja ampuivat kainuulaisten porot heti, ”kun ne vähänkin pistivät päätänsä rajan yli tai ainoastaan tulivat lähelle sitä.” Hän jopa näki, miten Lonkan kylän erääseen taloon tuotiin kaksi pyydystettyä Suomen-puoleisen rajanaapurin poroa. Martiska kuului näihin kesyjien porojen metsästäjiin. Suomen-puoliset isännät vangitsivat hänet ja kuljettivat Kuusamoon. Siitä hän itse kertoo, että siellä hänet luovutettiin viranomaisille ja kuljetettiin Oulun vankilaan. Teppanan tietojen mukaan Martiska olisi kolmen vuoden jälkeen karannut vankilasta, mutta viety uudelleen vankilaan ja v. 1839 kuollut siellä.

- **I.K. Inha** arveli että karkaaminen ei pidä paikkaansa, koska Teppana oli vielä nuori, eikä mahdollisesti muistaisi oikein

- **Haavio** samaa mieltä koska:
Martiska sepitti vaiheistaan vangin laulun, jonka lopussa oli säkeet:

*”Jopa tuomari tulevi, Kemin herra
kerkiävi, Päästi Martin matkan päältä.”*

- Lönnrot julkaisi laulun Helsingfors Morgonbladissa 1835

- Siitä arvellaan, ettei Martiska karannut

- Joutui kuitenkin ilmeisesti uudelleen vankilaan n. 1836

- Martiskan veli, Simana, kuoli myös Helsingin vankilassa

- Olivat ehkä edelleen Suomen kansalaisia

Hänen mahdollisesta karkaamisestaan I.K. Inha taas oli sitä mieltä, että Teppana oli silloin vielä niin nuori, että hän voisi muistaa väärin isänsä surulliset loppuvaiheet. Martiska nimittäin sepitti vaiheistaan runon, jonkinlaisen **vangin laulun**, jonka Lönnrot merkitsi muistiin ja julkaisi Helsingfors Morgonbladissa 1835. Runo oli selostusta varkaustapauksen yksityiskohdista, vangitsemisesta ja matkasta Oulun linnaan. Lopussa mainitaan selvästi vankilasta vapautuksesta: ”*Jopa tuomari tulevi, Kemin herra kerkiävi, Päästi Martin matkan päältä.*”

Tätä pidetään todisteena siitä, että Martiskan karkaaminen vankeudesta ei perustu tosiasioihin. Anni Lehtosen mukaan hänen isoisänsä Simana, Martiskan veli, kuoli hänen kerallaan vankeudessa kaukana Helsingissä. Miksi Helsingissä, ei tiedetä. Eräs selitys saattaisi olla, että Karjalaiset edelleen, asuinpaikasta huolimatta, olisivat olleet Suomen kansalaisia.

Arvioita Martiskan runoista

Kaukonen:

- Martiskalta saatu tulos (**29 numeroa, n. 1800 säettä**) Vain Juhana Kainulainen ja Arhippa Perttunen ovat laulaneet Lönnrotille enemmän.

Kaukonen: (Haavion kirja)

- Eräitä runoja lukuun ottamatta, Martiskan runot voidaan asettaa muiden Lönnrotin toisintojen rinnalle paitsi hänen Arhippa Perttuselta saamiensa.
- Ne ovat vaikuttaneet monissa kohdissa vanhan Kalevalan kokoonpanoon.

Martiskan runoista Väinö Kaukonen kirjoittaa kirjassaan Lönnrot ja Kalevala (s. 56), että Martiskalta saatu tulos (29 numeroa, n. 1800 säettä) oli parhaimpia Lönnrotin keneltäkään laulajalta saamia. Vain Kesälahden Juhana Kainulainen aikaisemmin ja Arhippa Perttunen myöhemmin ovat laulaneet Lönnrotille enemmän.

Kaukonen on Haavion mukaan, kirjassaan ”Vanhan Kalevalan kokoonpano”, halunnut puhdistaa Martiskan laulajamaineen. Hän kirjoittaa näin: ”*itse asiassa voidaan, eräitä runoja lukuun ottamatta, Martiskan runot asettaa muiden Lönnrotin toisintojen rinnalle paitsi hänen Arhippa Perttuselta saamiensa*” Ja hän lisää, että ”*ne ovat vaikuttaneet monissa kohdissa vanhan Kalevalan kokoonpanoon.*”

Venho: Martiskan ohjelman laajuus, hänen yksilöllinen laulutapansa ja kykynsä tehdä laulu ennen laulamattomasta aiheesta, viittaavat siihen, että hän oli lahjakas laulaja, jonka runoja, Väinö Salmisen sanoin "ei saatu muistiinkirjoitetuiksi kuin osapuilleen ja nekin sekavina."

Haavio: Niistä laulajista, jotka Lönnrot kohtasi ennen vanhan Kalevalan kokoonpanoa, Martiska oli, vaikka se usein unohdetaan, toiseksi etevin laulaja; Arhippa Perttunen oli tietenkin ensimmäinen.

A.R. Niemi: "Runovarojen runsauden puolesta on Martiska Venäjän Karjalan ensimmäisiä laulajia."

Martiskan laulutapa

- Persoonallinen, luova laulutapa
- Puuttuu mallikelpoisuus, mutta on vapautuneisuutta ja tuoretta mielikuvitusta
- Ohjelma laaja ja monipuolinen
- Kyky tehdä laulu ennen laulamattomasta aiheesta

Martiskan laulut tuottivat Lönnrotille pettymyksen edellä kerrotuista syistä." Ehkä juuri Martiskan kritiikittömästä mielentilasta johtuu, että hänen lauluissaan tuntuu voimakkaana laulajan persoonallisuus", mainitsee **Tellervo Venho** artikkelissaan. Ne ovat hyvin erilaisia kuin monien muiden laulajien virheettömiksi kivettyneet runot; niistä puuttuu mallikelpoisuus, mutta niissä näkyy puutteiden rinnalla myös ansioita: vapautuneisuutta ja tuoretta mielikuvitusta. Martiskan ohjelma oli laaja ja monipuolinen ja hänellä oli kyky tehdä laulu myös ennen laulamattomasta aiheesta.

Haavio arvelee, että ellei Lönnrot olisi samalla matkalla tavannut runon kuningasta, Arhippa Perttusta, jonka runojen täydellisyys ja täsmällisyys oli opettanut hänet vaativaksi, hän olisi hyväksynyt myös Martiskan runot, jos kohta niiden juoni toisinaan katkeilikin.

Martiskan laulamia runoja

Ruotuksen virsi	Vellamon neidon onginta
Luojan virsi	Väinämöisen polven haava
Rajasota-runo	Vipusessa käynti
Sampo-jakso	Kilpakosinta
Kilpalaulanta	Laivaretki ja kanteleen synty
Lemminkäisen virsi	Väinämöisen tuomio
Ison härän runo	Kultaneidon taonta, (www.juminkeko.fi/viena)
Kuolon sanomat	

Tellervo Venhon mukaan Martiskan lauluissa on monta Vuonnisessa harvinaista. Ainoana Vuonnisen laulajana hän esitti **Ruotuksen virttä**, **Luojan virttä** on vain Anni Lehtonen esittänyt hänen lisäksi. **Rajasota-runosta** on Vienassa yhteensä kuusi toisintoa; kaksi niistä Lonkasta, toinen Martiskalta. Ainoana Vuonnisen laulajana hän on esittänyt **Kuolon sanomat-runoa**; **Ison härän runoa** on laulanut hänen lisäksi vain Jyrki Malinen.

Kullervon sotaan lähtöruno Kantelettaressa

- Muodostunut kahdesta runosta:
- **K.A. Gottlundin Pieniä runoja**-julkaisusta
- ***Jyrki Kettusen ja Martiska Karjalaisen Lönnrotille laulamista Kuolon sanomien toisinoista***
(Väinö Kaukonen)

Kaukonen mainitsee (s.119), että ”Kullervon sotaan lähtö” – runo Kantelettaressa, on muodostunut K. A Gottlundin *Pienien runojen* II osassa (n:o 9) julkaisemasta varsinaisesta sotaanlöhtrunosta ja Lönnrotin Vienan-Karjalassa Jyrki Kettuselta ja Martiska Karjalaiselta muistiinpanemista Kuolonsanomien toisinoista. ”Kullervon sotaan lähtö” tuli sitten tärkeäksi lisäykseksi Kalevalaan.

Martiska oli myös tietäjä

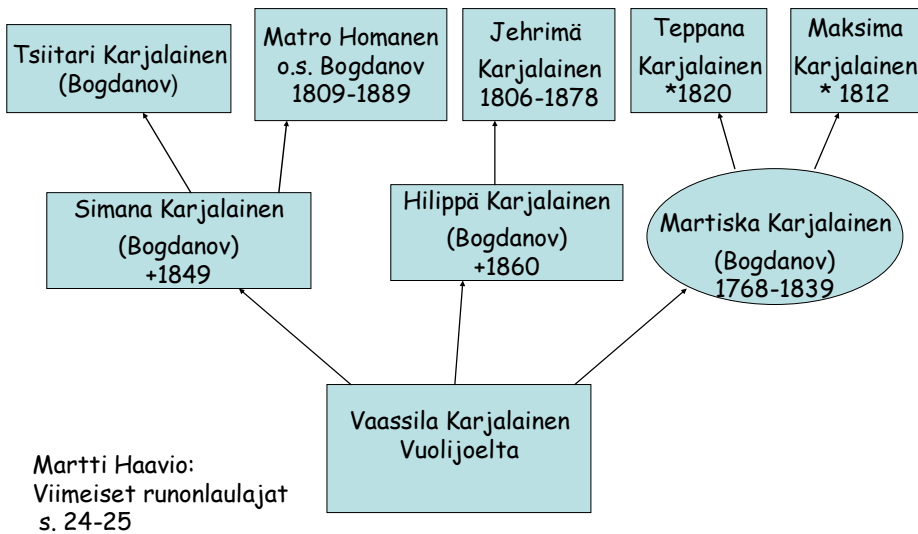
- Hänellä oli paljon loitsuja
- Parannus- ja karjaloitsuja
- Metsästysloitsut olivat hänen parhaitaan ja johdonmukaisimpiaan
- Lienee ollut myös karhuntappaja
- "Kukuta, salo, käkeä,
soita, metsä, kanteletta
lähtiessäni metsälle."

Haavio: Anni Lehtosen mukaan Martiska oli myös tietäjä. Siihen viittaavat hänen taitamansa loitsut, joita on *parannusloitsuja, karjaloitsuja ja metsästysloitsuja*, jotka olivat hänen parhaitaan ja johdonmukaisimpiaan. Siitä on päätelty, ettei Martiskan metsästys rajoittunut pelkkiin naapurin poroihin, vaan hän lienee ollut myös karhun kaataja. Sen osoittavat hänen oivat karhuvirtensä. Haavio herkeää sängen runolliseksi, kun hän muistelee lukeneensa Suomen Kansan Vanhojen Runojen sivuilta Martiskan laulaman metsästyksen loitsun säkeet:

**"Kukuta, salo, käkeä,
soita, metsä, kanteletta
lähtiessäni metsälle."**

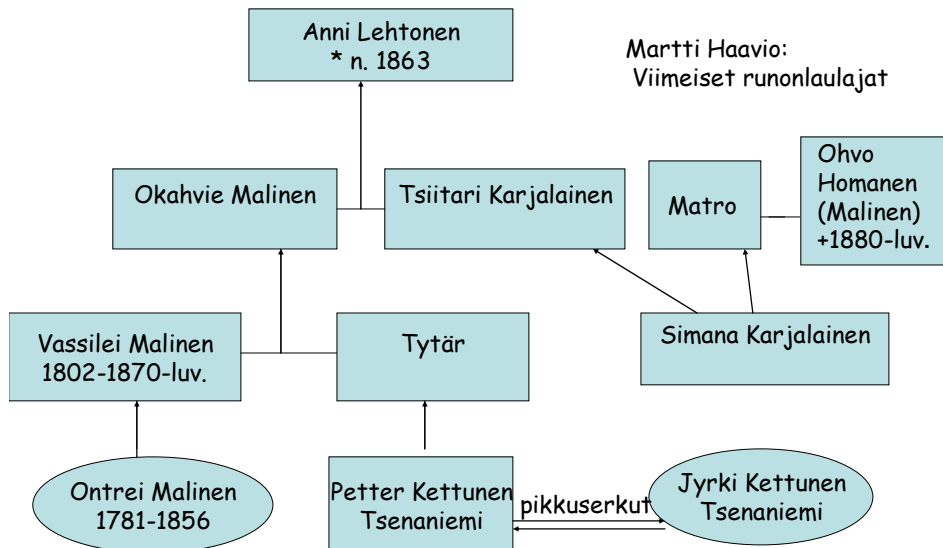
Hän intoutuu ylistämään: "Tuollaisen kuvan (metsänkantele) luomisen edellytyksiksi vaaditaan totisesti syvän juhlallinen tunnelma ja herkkä runoniekka; ja myös korkea kulttuuri, jonka piirissä noin ylevä sanonta viihtyy."

Karjalaisen runonlaulajasuku

Runonlauluperinne siirtyi Karjalaisen suvussa myös jälkipolville. Vaassilalla oli kolme poikaa, **Simana, Hilippä ja Martiska**, jotka kaikki ovat taitaneet lauluja: Martiskaa ja Hilippää pidettiin aikoinaan koko pohjoisen runoalueen parhaina laulajina. Martiska on kuitenkin ainoa veljeksistä, jonka tiedetään esiintyneen kerääjille. Veljesten lapset, Martiskan pojat Maksima ja Teppana, Hilippän poika Jehrimä sekä Simanan tytär, Matro, ovat laulaneet myöhemmille kerääjille.

Malisten, Karjalaisten ja Kettusten laulajasuvut

Karjalaisten, Malisten ja Kettusten runonlaulajasuvut ovat yhdistyneet Anni Lehtosessa.

Anni Lehtonen

Vienan viimeinen suuri runonlaulaja oli Anni Lehtonen. Hän oli kolmen suuren runonlaulajasuvun hedelmä. Hänessä yhdistyivät Malisten, Karjalaisten ja Kettusten laulutaidot. Hänen isänsä oli Tsiitari Karjalainen, joka oli Simanan, Martiskan veljen poika. Hänen äitinsä oli Ontrei Malisen pojan Vassilein ja Petter Kettusen tyttären tytär.

Anni Lehtosen täytyi leskeksi jäätyään lähteä kerjuulle elättääkseen kuusi lastaan.

Kerjuumatkallaan Oulussa hän tapasi Samuli Paulaharjun, innostuneen runonkerääjän. Seitsemän talven ajan hän lauloi Paulaharjulle ja pesi pyykkiä kaupungin rouville tai mitä muuta työtä sattui saamaan. Kevään tullessa hän palasi Vuonniseen talven tienestit mukanaan. Rajan sulkeutumisen jälkeen vielä vuonna 1922 Anni tuli pakolaisena Suomeen, mutta palasi silloinkin takaisin kotiinsa. *Haavion mukaan ”hänet voittaa muistin jättiläisenä vain Larin Paraske.”* A.R. Niemen kuvaus huipentuu yleviin sanoihin: *”On kuin olisi Anni Lehtosessa koko heimon muinainen viisaus ja runous vielä kerran ennen sammumistaan leimahtanut kirkkaaseen loimoon...”*

III Rokuan Karjalaisten yhteys runonlaulaja Karjalaisiin

Suvun yhteys runonlaulajiin

1. Jukka Suorsa: Rokuan Suorsat

- *”Kuuluisasta Karjalaisten runonlaulajasuvusta* Margareta toi Suorsan sukuun monia taiteellisia ja erikoisesti musikaalisia ja runollisia taipumuksia.”

2. www.kirjastovirma.net/museot/ahmas

- Teppana kertonut Meriläiselle, että Martiska olisi oppinut runot Samuli Kylmäselältä (1781-1843)

- Samuli Kylmäsen äiti oli *Rokuan talossa* nuoruutensa viettänyt *Marketta Karjalainen*

- Hän lienee ollut *Martiska K:n sukulainen*

Karjalan-laulajat kirjassa:

”- ...hän (Teppana) on kertonut Meriläiselle oppineensa osan tiedoistaan Muhoksella *Heikki Kymäläinen-nimiseltä* mieheltä.” (1803-1858, Samulin poika)

Tietoja, joista voisi päätellä sukujen yhteyksiä, olen löytänyt seuraavista lähteistä:

– **Jukka Suorsa: Rokuan Suorsat (ISBN 952-90-6355-5) s. 19:**

Suvun miehet ”ovat jääneet usein vanhoiksi pojiksi, jos ei ole löytynyt naishenkilöä, joka olisi päättänyt avioitua heidän kanssaan. Onneksi lukuisat lahjakkaat naiset ovat omasta aloitteestaan taitavasti toimien avioituneet suvun miesten kanssa. Esittelen vain kaksi merkittävää naista menneisyydestä...: *Margareta Heikintytär Karjalainen (1746–1815)* oli jo varhaisnuoruudessa harvinaisen viisas ja päättäväinen. Hän avioitui 15-vuotiaana 1761 yksitoista vuotta vanhemman Veneheiton Suorsa 2 tulevan isännän *Iisak Suorsan (1735–1793)* kanssa. **Kuuluisasta Karjalaisten runonlaulajasuvusta Margareta toi Suorsan sukuun monia taiteellisia ja erikoisesti musikaalisia ja runollisia taipumuksia.”**

– www.kirjastovirma.net/museot/ahmas:

"Sotkamolainen kirjailija ja kansanperinteen kerääjä **Heikki Meriläinen** (1847–1930) kertoo muistelmissaan haastatelleensa vuonna 1888 Martiska Karjalaisen poikaa **Teppana Karjalaista**. Tämä kertoi isänsä oppineen laulamansa runot ja loitsut Muhoksen Kylmälänkylässä asuneelta **Heikki Samulinpoika Kylmäselältä**, alkuaan Pyykkö (1803–1858). Tämä puolestaan oli kertonut oppineensa runot ja loitsut isältään **Samuli Heikinpoika Kylmäselältä**, alkuaan Pyykkö (1781–1843). Molemmat runontaitajat, Isä-Samuli ja poika-Heikki syntyivät Ahmaksen Pekkalassa. Sieltä he muuttivat Muhoksen Kylmälänkylän Kylmäselälle. Sukunimi muuttui ajan tavan mukaan Pyyköstä Kylmäseksi.

Samuli Kylmänen ja hänen poikansa Heikki olivat vanhaa ahmaslaista Pyykön sukua. Samulin äiti oli Säräisniemen Veneheitossa syntynyt ja **Rokuan talossa nuoruutensa viettänyt Marketta Karjalainen**. Hän lienee ollut Martiska Karjalaisen sukulainen, sillä tuskinpa Martiska muuten olisi viikkokausia Kylmäselällä kyläillyt ja kuunnellut muinaisrunoja."

– **Karjalan laulajat-kirja, Tellervo Venhon artikkeli:**

"**Berner, Meriläinen ja Inha** ovat laulattaneet toista **Martiskan poikaa, Teppanaa**... Hän on kertonut **Meriläiselle** oppineensa osan tiedoistaan Muhoksella **Heikki Kymäläinen-nimiseltä** mieheltä."

Nämä tiedot ovat ristiriidassa, vaikka molemmissa tietolähteenä on Meriläinen. Oikea nimi on varmaankin **Kylmänen** ja **Kymäläinen-muoto** lienee kirjoitusvirhe.

Minusta tuntuu todenmukaiselta, että Teppana olisi oppinut runot sukulaisilta Muhoksella. Hän ei ehkä ennättänyt oppia lauluja isältään, koska tämä Teppanan nuoruudessa joutui olemaan vankilareissuilla. Epätodennäköistä sen sijaan mielestäni on, että Samuli olisi opettanut Martiskaa, koska hän noiden tietojen mukaan oli 13 vuotta nuorempi kuin Martiska. Joka tapauksessa Kylmästen sukulaisuus Karjalaisiin voidaan osoittaa asiakirjoin. **Eero Aitamurron tiedoston sukutauluista selviää, että Samulin äiti oli Marketta Heikintytär Karjalainen (23.6.1750–1.4.1791). Hänet löytää Kauko Kariojan kirjasta "Carjalaisesta Gestin kautta Kariojaksi" taulusta 2.**

Tältä ajalta viralliset kirjat ovat usein puutteellisia ja kahlattuani läpi niitä lähteitä, jotka minulla oli käytössäni, jäi minulle sellainen mielikuva, että monet tiedot perustuvat haastatteluihin ja ovat haastateltavien muistin varassa. Olen pyrkinyt esittämään asiat lähteiden mukaan. Onko Martiska Karjalainen sukua Rokuan Karjalaisille, jää tässä esitelmässä pätevillä dokumenteilla toteen näyttämättä, mutta monet seikat näyttävät todistavan sen puolesta.

Martiskan runoista ehkä ehein on Kultaneidon taonta, joka löytyy osoitteesta

www.juminkeko.fi/viena . Sen aloitussanoista sanoo Tellervo Venho: "Vienan runoista ainoa laatuaan on Martiskan laulama Kultaneidon taonnan komea aloitus:

**Yksin meillä yöt tulevat,
Yksin päivät valkeavat,
Yöllä meillä seppä synty,
Päivällä meni pajaah."**